

11. Шульженко Д. І. *Основи психологічної корекції аутистичних порушень у дітей*. Київ : Вид-во НПУ ім. Драгоманова, 2016. 252 с.
12. American Psychiatric Association. *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5-TR)*. Washington, DC, 2022. 1050 p.
13. Bondy A., Frost L. *The Picture Exchange Communication System Training Manual*. Newark : Pyramid Educational Consultants, 2011. 396 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-631-0-28>

Троценко Д. С.

*студентка 4-го курсу бакалаврату спеціальності 053 «Психологія»
кафедри психології, філософії та суспільних наук
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
Науковий керівник: Пузирьов Є. В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології, філософії та суспільних наук
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ЕМОЦІЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Емоції дітей молодшого шкільного віку яскраво виявляються у процесі навчальної та соціальної діяльності, оскільки саме в цей віковий період дитина активно включається у нову систему вимог, взаємин і соціальних очікувань. Навчання у школі супроводжується переживаннями успіху і невдачі, хвилюванням, радістю, образою, соромом, страхом помилки, інтересом до нового та прагненням отримати схвалення дорослих. Усе це робить емоційні прояви важливою складовою шкільної адаптації та соціального становлення молодшого школяра.

У процесі навчальної діяльності емоції найчастіше проявляються через ставлення дитини до завдань, оцінювання результатів власної праці та реакцію на вимоги вчителя. Позитивні емоції, пов'язані із зацікавленістю, допитливістю, почуттям успіху та підтримкою, стимулюють пізнавальну активність і сприяють більш ефективному засвоєнню навчального матеріалу. Натомість негативні переживання, зокрема тривога, страх помилки, розчарування або сором, можуть гальмувати активність дитини, знижувати її впевненість у собі

та викликати уникання складних навчальних завдань. А. С. Вавілова зазначає, що підвищена тривожність у молодших школярів часто супроводжується невпевненістю у власних можливостях та емоційним напруженням у навчальних ситуаціях [1, с. 125].

Однією з характерних особливостей емоційних проявів у молодших школярів є їхня тісна залежність від ситуації успіху або невдачі. Успішне виконання завдань, позитивна оцінка вчителя чи схвалення з боку батьків викликають у дітей радість, піднесення, задоволення собою та бажання надалі брати активну участь у навчанні. Повторювані невдачі здатні формувати страх перед помилкою, уникання складних завдань, емоційне виснаження або зниження навчальної мотивації. Позитивний емоційний досвід у навчанні сприяє формуванню впевненості у власних силах та підтримує розвиток емоційного інтелекту, тоді як негативний досвід може закріплювати тривожні та захисні реакції.

Значною мірою прояв емоцій у навчальному процесі пов'язаний із взаємодією дитини з учителем. Для молодшого школяра педагог є не лише джерелом знань, а й важливою емоційно значущою фігурою, оцінка якої сильно впливає на самопочуття дитини. Доброзичливий стиль спілкування, підтримка, визнання зусиль і створення ситуації психологічної безпеки сприяють емоційній відкритості учня, зниженню напруги та активному включенню в роботу. Тоді як надмірна критика, різкість або емоційна холодність можуть викликати замкнутість, образливість, страх перед відповіддю та уникання взаємодії. У дослідженнях, присвячених розвитку соціально-емоційних навичок у початковій школі, наголошується, що підтримувальний педагогічний стиль є важливою умовою формування навичок саморегуляції та конструктивного емоційного реагування.

У молодшому шкільному віці емоції виразно проявляються також у соціальній діяльності та спілкуванні з однолітками. Саме в дитячому колективі школярі вчать співпереживати, домовлятися, відстоювати власну позицію, реагувати на критику або відторгнення, а також переживати почуття належності до групи. Позитивні взаємини з однолітками зазвичай супроводжуються радістю, довірою, емоційною відкритістю, бажанням до співпраці та взаємодопомоги. Негативний досвід соціальної взаємодії, навпаки, може виявлятися через образу, агресію, замкнутість, тривогу або уникання колективних форм роботи.

Емоційні прояви дітей істотно виявляються і в колективних формах діяльності – груповій роботі, іграх, спільних творчих завданнях, позакласних заходах. У таких ситуаціях діти не лише виражають власні емоції, а й навчаються розуміти переживання інших, співвідносити свою поведінку з груповими нормами, регулювати конфлікти та співпрацювати. М. В. Скоромна та Т. В. Набокова показують, що

використання арттехнологій в освітньому процесі сприяє емоційному самовираженню дітей, розвитку емпатії та покращенню соціальної взаємодії у класі [4, с. 125].

Особливістю емоційних проявів молодших школярів є їхня безпосередність і ситуативність. Діти цього віку ще не завжди вміють приховувати або свідомо контролювати свої переживання, тому радість, образа, страх, захоплення чи роздратування часто виражаються відкрито – у міміці, жестах, інтонації, руховій активності або мовленнєвих реакціях. К. А. Дишель наголошує, що емоційна сфера молодших школярів характеризується чутливістю до зовнішніх впливів, швидкою зміною емоційних станів і недостатньою сформованістю механізмів саморегуляції [2, с. 109]. Це означає, що навіть незначні труднощі в навчанні чи спілкуванні можуть викликати у дитини сильні переживання, які потребують уважного ставлення з боку дорослих.

У процесі навчальної діяльності важливим є прояв емоцій у ситуаціях, що потребують самоконтролю, довільності та вольових зусиль. Молодші школярі поступово навчаються стримувати імпульсивні реакції, регулювати поведінку відповідно до правил, зосереджувати увагу на завданні та долати труднощі. Проте ці навички ще перебувають на стадії становлення, тому дитина може гостро реагувати на перевтому, зауваження, невизначеність або надто складне завдання. О. І. Маляр зазначає, що розвиток довільної емоційної регуляції в молодшому шкільному віці є важливою умовою адаптації до шкільного навчання та формування соціально прийнятних способів вираження емоцій [3, с. 214].

Особливої уваги потребують прояви емоцій у дітей, які мають підвищену тривожність, емоційну вразливість або особливі освітні потреби. У таких школярів переживання можуть бути або надмірно інтенсивними, або недостатньо диференційованими, що ускладнює навчальну і соціальну адаптацію. С. Д. Яковлева та Т. М. Федорова вказують, що у дітей з інтелектуальними порушеннями емоційні реакції можуть характеризуватися або недостатньою виразністю, або підвищеною інтенсивністю, тому вони потребують спеціального психолого-педагогічного супроводу [5, с. 45].

Не менш важливим є те, що емоції у навчальній та соціальній діяльності проявляються не лише як безпосередні реакції, а і як основа формування емоційної компетентності. Через повторюваний досвід взаємодії у класі, реагування на успіх і невдачу, участь у спільних справах та вирішення конфліктів дитина поступово вчиться розпізнавати власні переживання, називати їх, співвідносити з причинами та обирати прийнятні способи вираження. Вправи на розвиток емоційного інтелекту, рольові ситуації та ігрові методи допомагають молодшим

школярам краще розуміти емоції інших людей і регулювати власні реакції. Це позитивно впливає як на успішність навчання, так і на характер соціальних стосунків у колективі.

Отже, особливості прояву емоцій у процесі навчальної та соціальної діяльності дітей молодшого шкільного віку виявляються у ставленні до навчальних завдань, переживанні успіху і невдачі, взаємодії з учителем, спілкуванні з однолітками, участі у спільній діяльності та рівні сформованості саморегуляції. Для цього віку характерні безпосередність, ситуативність і висока інтенсивність емоційних реакцій, а також поступовий перехід до більш усвідомленого контролю над власними переживаннями. Саме тому емоційні прояви молодших школярів слід розглядати як важливий показник їхньої адаптації до навчання, соціальної зрілості та загального особистісного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Вавілова А. С. Вплив стилів батьківського виховання на рівень тривожності молодших школярів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Психологія*. 2021. Том 32 (71) № 2. С.123–128

2. Дишель К. А. Мультфільмотерапія як засіб корекції та розвитку емоційної сфери молодших школярів. *Наука і освіта*. 2014. № 12. С. 108–113.

3. Маляр О. І. Психологічний вплив сім'ї та школи на розвиток довільності емоційної регуляції у дітей молодшого шкільного віку. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2012. Вип. 8. С. 213–220.

4. Скоромна М. В., Набокова Т. В. Застосування арттехнологій для розвитку емоційного інтелекту молодших школярів в умовах Нової української школи. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2023. № 4. С. 124–129.

5. Яковлева С. Д., Федорова Т. М. Стан сформованості емоційної сфери в дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями. *Актуальні питання корекційної освіти. Серія : Педагогічні науки* : збірник наукових праць. 2019. Вип. 12. URL: <https://aqce.com.ua/vipusk-n12-2019/current-state-of-emotional-and-volitional-sphere-in-primary-school-children.html> (дата звернення: 28.01.2026).